

Kriminologiska institutionen

Makt och motstånd i fängelset

En kvalitativ innehållsanalys av
intagnas JO-anmälningar som motstånd

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi, kandidatkurs (30 hp)
Höstterminen 2013
Agneta Janke

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att förstå intagnas motstånd inom Kriminalvården, genom att undersöka hur de intagna använder JO-anmälningar som maktmotstånd. Uppsatsens frågeställningar lyder enligt följande: Hur formuleras problemen av intagna i anmälningar mellan åren 2008 till 2011? Hur kan dessa anmälningar förstås i ett perspektiv av statens makt och intagnas motstånd?

Den teoretiska utgångspunkt som ligger till grund för uppsatsen är Erving Goffmans teori om totala institutioner. Enligt Goffman är fängelset en total institution. Detta är en plats där människor arbetar och bor, och där människor befinner sig i en likartad situation och lever ett instängt och formellt administrerat liv tillsammans under en längre tid, avskurna från samhället utanför. Inom den totala institutionen utövas det makt och denna maktutövning kommer alltid att leda till motstånd från de intagna. För att de intagna ska bli fogliga och kontrollerbara, tillfogar auktoriteten på institutionen en uppsättning av förödmjukelser. Utöver uppsättningen av förödmjukelser finns det ett system av rättigheter som syftar till att göra de intagna samarbetsvilliga. Ytterligare finns det ett begränsat informationsflöde inom institutionen som ger personalen kontroll över de intagna.

Den analys som har genomförts är en kvalitativ innehållsanalys, där två särskilda typer av innehållsanalys var inspirationen, nämligen den konventionella och riktade innehållsanalysen. Materialet som har legat till grund för uppsatsen är 34 styck JO-anmälningar mellan åren 2008 till 2011. Av dessa anmälningar härrör 28 styck från enskilda intagna. Resterande härrör från Fångarnas Riksintresseorganisation (FRIO), som förmedlar anmälningar från intagna.

Vid genomförandet av den kvalitativa innehållsanalysen identifierades följande teman: förlust av ägodelar, ovärdig behandling, avskildhetsplacering, blottställdhet, inskränkning av förmåner, bristande handläggning, bristande sjukvård och skillnader i FRIO:s och intagnas formulerig. I analysen tolkades de intagnas JO-anmälningar om blottställdhet, förlust av ägodelar och ovärdig behandling, som en typ av legat motstånd mot fängelsets distribution av disciplinära teknologier och produktion av fogliga kroppar. Huruvida de övriga JO-anmälningarna kunde tolkas som ett motstånd mot fängelsets distribution av disciplinära teknologier var mer diskutabelt. Utifrån tidigare forskning tolkades de intagnas motstånd i form av JO-anmälningar som ett verktyg i de ständiga förhandlingarna om makt i fängelset, och som ett sätt att bemöta hot mot identiteten. Dessutom tolkades typen av ärenden som anmälningarna rörde, som ett resultat av att Kriminalvården kan läsa anmälningarna (public transcripts). Därutöver tolkades motståndet som en vilja hos de intagna att bli behandlade med respekt och artighet av personalen i fängelset. Slutligen, skillnaden i FRIO:s och intagnas sätt att formulera sig tolkades som ett resultat av skillnaden i juridisk expertis.

Innehåll

1 Inledning	6
1.1 Bakgrund	7
1.1.1 Fängelseförhållanden i Sverige och övriga Skandinavien.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar.....	7
2 Tidigare forskning.....	8
2.1 Statens makt och brott	8
2.2 Motstånd mot statens makt och brott	10
2.2.1 Motstånd med lagen som verktyg.....	10
2.2.2 Motstånd som identitetsframställning	11
2.2.3 Motstånd i public-och hidden transcripts	12
2.2.4 Motstånd som verktyg i förhandlingar om makt och legitimitet	13
3 Teoretiska utgångspunkter	13
3.1 Makt och motstånd inom totala institutioner.....	13
3.1.1 Förlust av ägodelar och ovärdig behandling.....	14
3.1.2 Blottställdhet.....	15
3.1.3 System av rättigheter	15
3.1.4 Byråkratisk organisation och begränsat informationsflöde	16
3.1.5 Förbjudna njutningar och hån.....	16
3.1.6 Förödmjukelser som disciplinära tekniker.....	17
4 Metod	17
4.1 Vetenskapsteori	17
4.2 Innehållsanalys	18
4.2.1 Konventionell och riktad innehållsanalys.....	19
4.3 Urval.....	20
4.4 Genomförande	20

4.6 Förförståelse och etik	21
5 Resultat och Analys	21
5.1 Förlust av ägodelar	22
5.2 Ovärdig behandling	23
5.3 Avskildhetsplacering	24
5.4 Blottställdhet	25
5.5 Inskränkning av förmåner	27
5.6 Bristande handläggning	29
5.7 Bristande sjukvård	30
5.8 Skillnader i FRIO:s och intagnas formulering	31
6 Avslutande diskussion.....	32
Litteraturförteckning	36
Bilaga. Förteckning över JO-beslut	39

1 Inledning

Fängelset kan betraktas som samhällets yttersta kontrollinstans, där statens maktutövning kommer till tydligt uttryck. Människor frihetsberövas och kontrolleras dygnet runt. Livet på anstalterna är strängt reglerat, och personalen har stor makt när det gäller att försäkra regelverkets efterlevnad (Roxell 2012:217–218,220–221). Intagna på fängelser som upplever att de har blivit felaktigt eller orättvist behandlade kan anmäla Kriminalvården till Justitieombudsmannen (JO). Detta organ ska övervaka statens maktutövning, genom att granska hur det svenska regelverket tillämpas inom den offentliga förvaltningen. JO kan inte upphäva några felaktiga beslut, men kan däremot rikta kritik mot myndigheter, begära disciplinpåföljder och väcka åtal för tjänstefel mot enskilda tjänstemän (Schoultz 2012a:243,247). De intagna kan välja att själva JO-anmäla Kriminalvården, alternativt kan de ta hjälp av Fångarnas riksintresseorganisation¹ (FRIO) som förmedlar deras anmälan.² När ett statligt organ är motpart kan det underlätta att ha en organisation som hjälper en genom processen att anmäla.

Att Kriminalvården som statligt organ utsätter de intagna för kränkande behandling genom sin maktutövning, kan vara en form av statlig brottslighet. Att fångarna upprättar en JO-anmälan, antingen ensamma eller med hjälp av FRIO, kan vara en typ av legalt motstånd mot denna maktutövning och brottslighet. Att vända sig till JO innebär visserligen inte att saken prövas juridiskt i domstol, men det innebär ändå att saken prövas juridiskt av JO som kontrollinstans. Enligt Heuman (2006:127) resulterar prövningen ofta i att JO riktar kritik mot tjänstemän för att de har tolkat eller tillämpat regelverket på ett inkorrekt sätt. Dessa uttalanden från JO har stor betydelse och följs i stor utsträckning av myndigheterna. Även om anmälningarna alltså inte prövas av en domstol som kan meddela vägledande avgöranden (Heuman 2006:127), har JO:s uttalanden stor betydelse för tillämpningen av regelverket hos myndigheterna.

Forskningen kring staters makt och brott har huvudsakligen berört kränkningar med hög profil, i form av exempelvis folkmord och korruption (Schoultz 2012b:259). De former av kränkningar som förekommer i materialet till denna uppsats, som bland annat består i brevgranskning och beslag av personliga ägodelar (det vill säga brott av låg profil)³ är uppmärksammat i mindre utsträckning. Forskningen kring motståndet mot staters makt och brottslighet är inte omfattande, men det finns

¹ Tidigare kallad "Förtroenderådets riksorganisation".

² Ersatt av Fångombudsmannen sedan 2012.

³ Det förekommer dock även påståenden om brott av mer allvarlig karaktär, i form av till exempel våld, hot och trakasserier samt avskildhetsplaceringar.

forskning som berör vissa typer av motstånd som kan liknas vid att använda JO-anmälningar som maktmotstånd (Stanley & McCulloch 2013; Ross 2009; Hurwitz 1981). För att kunna förstå statens makt och de intagnas motstånd mot denna, har jag utgått från Goffman (1973). Han menar att det i totala institutioner (till exempel fängelset) finns både makt och motstånd, och förhållandet mellan dem är under ständig förhandling.

1.1 Bakgrund

Nedan följer en kortare presentation av kontexten, det vill säga det sociala sammanhang som ligger till grund för JO-anmälningarna. Kontextkännedom har stor betydelse vid tolkning av texter, i avseendet att det kan hjälpa till att fastställa gränserna för vad som är rimliga tolkningar (Bergström & Boréus 2012:33,39).

1.1.1 Fängelseförhållanden i Sverige och övriga Skandinavien

Pratt introducerade 2008 Nordic Exceptionalism tesen, där han hävdar att de skandinaviska länderna uppvisar en exceptionellt human straffkultur i jämförelse med anglosaxiska länder. Straffkulturen är exceptionell i avseendet att den uppvisar låga fängelseantal och relativt humana fängelseförhållanden. Enligt Pratt (2008, 2012) grundar sig den humana straffkulturen i att samtliga skandinaviska länder är välfärdsländer, som bland annat bygger på värden som social sammanhållning och överensstämmelse. Denna tes har debatterats av många inom den kriminologiska forskningen. Flera forskare menar att även om det finns företeelser som talar för (till exempel hög materiell standard på fängelser), är det mycket som talar emot tesen (Scharff Smith 2012; Mathiesen 2012; Barker 2012; Dullum & Ugelvik 2012). Mathiesen (2012:22–23,27) anför bland annat att den dåliga fysiska hälsan bland intagna och ett utbrett missnöje med sjukvården inom fängelset, talar emot tesen att Skandinavien skulle ha en exceptionellt human straffkultur. Scharff Smith (2012:47–53) anser till exempel att det vida bruket av isolering i Skandinaviska häkten och fängelser är ett inhumant drag som talar emot tesen. Barker (2012:5–7,15) som fokuserat på straffkulturen i Sverige, anser att den inte bara är mild och human utan även repressiv. Repressiva inslag förekommer till exempel i form av restriktioner och isolering av intagna. Dualiteten i straffkulturen grundar sig enligt Barker i den svenska välfärdsstatens dualitet – den förespråkar individuell välfärd och autonomi i den sociala sfären, men motarbetar individuella rättigheter i den legala sfären.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att förstå intagnas motstånd inom Kriminalvården, genom att undersöka hur de intagna använder JO-anmälningar som maktmotstånd. Frågeställningarna är följande: Hur formuleras

problemen av intagna i JO-anmälningar mellan åren 2008 till 2011? Hur kan dessa anmälningar förstås i ett perspektiv av statens makt och intagnas motstånd?

Jag anser att det är viktigt att studera hur de intagnas anmälningar av Kriminalvården formuleras, även om statens dokumenterade kränkningar av intagna i svenska fängelser kan anses vara mindre allvarliga i jämförelse med många andra länder (Schoultz 2012b:260). Detta eftersom alla former av kränkningar som är orsakade av statens maktutövning bör utforskas, inte bara de grävsta i form av exempelvis folkmord. Att studera statens makt och brottslighet i en välutvecklad demokrati som Sverige, där statens kränkningar kan betraktas som mindre allvarliga och antar en annan form än i andra länder, kan hjälpa till att ytterligare utveckla förståelsen för staters makt och brottslighet (Schoultz 2012b:260).

Staters maktutövning leder alltid till olika former av motstånd, även om det samtidigt existerar olika komplexa sätt för åskådare att distansera sig själva från att agera mot staters brottslighet. Att bortse från motståndet, som kan anses vara en central aspekt i studier av staters brottslighet, och endast fokusera på statens makt och straffrihet, riskerar att befästa statens makt. Det kan nämligen ge upphov till en känsla av maktlöshet och ointresse inom kriminologin och samhället, vilket kan leda till passivitet inför statens brottslighet (Stanley & McCulloch 2013:2).

Intagnas JO-anmälningar kan vara ett sätt att utöva motstånd mot Kriminalvårdens makt och de kränkningar som förekommer dagligen inom verksamheten. Att studera detta motstånd mot dessa vardagliga kränkningar kan anses viktigt, eftersom forskningen annars riskerar att missa dessa kränkningar vilka inträffar som normaliserade och gömda företeelser i alla samhällen. Dessa förekommer även i demokratiska länder (Stanley & McCulloch 2013:2) som Sverige.

2 Tidigare forskning

Kriminalvårdsanstalter som möjliga brottsliga aktörer har inte blivit särskilt uppmärksammade inom forskningen. Forskningen har istället fokuserat på andra institutioner med tillgång till tvångsmedel, till exempel brottsbekämpande myndigheter, underrättelsetjänst och militär (Ross 2009:28). Kapitlet som följer är indelat efter temana ”statens makt och brott” och ”motstånd mot statens makt och brott”.

2.1 Statens makt och brott

En studie om intagnas motstånd mot statens makt och brottslighet bör inledningsvis definiera vad som menas med statlig brottslighet, eftersom begreppet ”state crime” innefattar en rad olika fenomen och har olika innebörder (Friedrichs 2009:12–13). Schoultz (2012b:259) har forskat om

statlig brottslighet och definierar det som handlingar eller fall av passivitet som kan tillskrivas staten, och som kränker inhemsk eller internationell lag (däribland mänskliga rättigheter). Alla stater, även de som har rykte om sig att upprätthålla mänskliga rättigheter begår brott. Typen av brottslighet brukar variera beroende på statsbildning. I demokratiska länder består brottsligheten i att rättigheter blir förminskade eller inte tillräckligt erkända – till skillnad från icke-demokratiska länder där människors rättigheter inte alls blir erkända.

Vad gäller statlig brottslighet är det viktigt att skilja mellan organisationsbaserade gärningar, och individuella handlingar som utförs med motivet att tjäna något på det personligen. Den typ av brottslighet som Kriminalvården begår, som en agent av staten, är organisationsbaserad. Schoultz (2012b:259,262) betraktar staten som en självständig och som en någorlunda sammanhängande organisation. I begreppet stat innefattas hela statsapparaten, inklusive den offentliga förvaltningen. Schoultz (2012b:264) har i sin forskning delat in statens brottslighet efter vilken typ av regler och rättigheter som har kränkts. De regler som använts för att kategorisera brottsligheten har delats in i två grupper; förfaranderegler och materiella regler. Detsamma gäller rättigheterna, som har delats in i positiva och negativa rättigheter. Förfaranderegler specificerar hur ärenden och processer bör hanteras, exempelvis att åtalade individer har rätt till rättegång inom rimlig tid. Materiella regler specificerar hur något bör göras och reglerar vilken hantering som är tillåten, exempelvis hur man får genomföra övervakning av människor. De positiva rättigheterna handlar om rätten till något eller vad människor borde garanteras för att få ett värdigt liv. De negativa rättigheterna handlar om civila och politiska rättigheter, exempelvis yttrandefrihet.

Ross (2009:30) har skrivit om statens makt och brottslighet i fängelser, men läsaren bör upplysas om att hans studier avser amerikanska förhållanden, vilka skiljer sig avsevärt från de svenska. Enligt Ross har de intagna i USA vissa grundläggande rättigheter. Om fängelserna kränker dessa, begår de statliga brott. Ross (2009:30–32) ger i sin forskning flera exempel på kränkningar, som jag anser vara av relevans för denna uppsats. Ett exempel är att de intagna får försämrade möjligheter att tillgodose sina legala behov. Mer konkret kan det exempelvis innebära att de intagna får sina mejl rörande legala frågor censurerade av personalen. Detta sker utan att de intagna är närvarande. Den konfidentiella kommunikationen mellan advokat och intagen blir därigenom utsatt för intrång, genom personalens agerande. Ett annat exempel på kränkning är bristfällig hälso- och sjukvård. Den service som hälso- och sjukvården på anstalterna kan erbjuda räcker ofta inte till, och är dessutom bristfällig, på grund av personalbrist och underfinansiering. Ett ytterligare exempel på kränkning är att personalen använder fysiskt våld mot intagna, som ibland kan vara mycket grovt.

2.2 Motstånd mot statens makt och brott

Enligt flera forskare är statens administration av olika maktteknologier problematisk, då det alltid ger upphov till misslyckanden och olika former av motstånd bland de intagna. Makt föder motstånd (Welch 2009:14; Foucault 1976:121; Welch 2010:53; Goffman 1973:18–19). Motståndet kan anta många olika former, både passiva och aktiva (Friedrichs 2009:7-8; Stanley & Mcculloch 2013:4).

2.2.1 Motstånd med lagen som verktyg

Mcculloch och Blair (2013:178) har forskat om en typ av motstånd som är aktuell för denna uppsats. Deras forskning behandlar hur lagen har använts som motstånd mot statens brottslighet i Australien. Genom att inrätta rättshjälpcentrum har volontärer kunnat hjälpa marginaliserade grupper att få sina legala rättigheter tillgodosedda. Möjligtvis kan FRIO:s funktion jämföras med den funktion som rättshjälpscentrum fyller. Som individ har man lite makt gentemot ett statligt organ. Det kan vara lättare att utforma en anmälan när det finns en organisation som kan göra det åt en (Hurwitch 1981).

Ross (2009:33–34) har skrivit om en typ av motstånd inom fängelset som är av intresse för denna uppsats, nämligen att intagna använder sig av det legala systemet. Intagna kan själva utforma stämningar och dylikt, eller så sker det med hjälp av utomstående. Dessa är ofta fängelseadvokater som är insatta i de rättsliga processerna. Möjligtvis kan det motstånd som Ross beskriver, jämföras med det motstånd som enskilda intagna i Sverige utövar, genom att själva utforma JO-anmälningar mot Kriminalvården.

Hurwitz (1981:83–85) har forskat om olika tillvägagångssätt för medborgare att söka upprättelse, när staten står anklagad för olika typer av kränkningar. Han har bland annat studerat konceptet att medborgare kan vända sig till ombudsmän som är utsedda av Parlamentet, när de upplever att de har blivit utsatta för en kränkande behandling i den offentliga förvaltningen. Denna företeelse har sitt ursprung i Sverige, svenska JO var den första ombudsmannen som instiftades 1809. Denna företeelse spridde sig sedan till de övriga Skandinaviska länderna, och även andra länder som till exempel Nya Zeeland. De ombudsmän som uppfyller vissa kriterier (till exempel svenska JO) benämner Hurwitz ombudsmän av den klassiska Skandinaviska modellen.

När individer klagat på den offentliga förvaltningen, vill de inte stämna den ansvarige eller se denna bli dömd till böter eller fängelse enligt Hurwitz (1981:79–80). Snarare vill de med klagomålen framföra önskemål om att i framtiden bli behandlade med respekt, och de vill även framföra sina förväntningar på en effektiv, artig och human service från staten. Mer specifikt

innebär det att de önskar att få den information och service som de upplever att de är berättigade till. Ibland innebär det även att de önskar att få en ursäkt, eller att de vill se förändrade tillämpningar av byråkratiska operationella procedurer. Sällan handlar klagomålen om att vilja sätta den ansvarige bakom galler. Sammanfattningsvis är det den dagliga frustrationen från att handskas med den administrativa apparaten som ger upphov till klagomålen, och inte någon påstådd påtaglig olaglighet hos byråkraterna själva. En ombudsman av den Skandinaviska modellen är enligt Hurwitz (1981:81,83,85) idealt anpassad för sådana vardagliga klagomål från medborgare. En ombudsman kan erkänna giltigheten i medborgares klagomål och förhindra liknande saker från att hända igen, genom att föreslå framtida förändringar i förvaltningens administrativa praktik. En ombudsman kan även få den offentliga administrationen att framstå som mer human, och kan dessutom utbilda personalen om behoven och känslorna hos individerna som förvaltningen arbetar för.

Att klaga till en ombudsman sker enkelt via ett brev och är avgiftsfritt, dessutom står ombudsmannen för alla kostnader som uppstår i samband med utredningen (Hurwitz 1981:88). Detta har enligt Hurwitz (1981:88) lett till en ökning av anmälningar från medborgare i det nedersta socioekonomiska skiktet, särskilt från intagna som klagat över fängelseförhållanden. Ett viktigt bidrag med ombudsmannen är enligt Hurwitz, att involvera fattiga och oartikulerade segment av befolkningen i upprättelseprocessen. Enligt Hurwitz (1981:88,103) uppfattar de flesta Skandinaviska ombudsmän sina klienter som fattiga, som vanligtvis inte skulle fullfölja ett klagomål. Ombudsmännen upplever att de har kunnat extrahera mening från otydligt och ofta bristfälligt beskrivna missnöjen från detta klientel. Att involvera de fattiga och erbjuda dem en chans till gottgörelse, kan stärka känslan av legitimitet i systemet och minska känslan av utanförskap.

2.2.2 Motstånd som identitetsframställning

Ugelvik (2011:48) har skrivit om motstånd mot fängelsemat i fängelser, med bland annat Goffman som teoretisk influens. Enligt Goffman är fängelset en total institution, där intagnas personlighet blir utsatta för angrepp. De intagna utövar motstånd mot detta på olika sätt. Ugelvik (2011:48,54,56) argumenterar för att ett motstånd mot fängelsematen är att betrakta som ett motstånd mot fängelset, det större fängelsesystemet som det är del av, och även det norska samhället som fängelset representerar. Samtidigt är motståndet ett sätt att bemöta hot mot identiteten och återställa sin identitet. Genom motståndet kan de intagna positionera sig själva som autonoma subjekt, istället för att vara fängelsemaktens fogliga objekt.

2.2.3 Motstånd i public-och hidden transcripts

Scott (1990:x-xii, 2-5,17-18) har forskat om olika former av motstånd. Där det existerar maktassymetri mellan grupper som interagerar regelbundet (till exempel mellan fångar och vakter), kan det enligt honom vara lämpligt att skilja mellan vad som kommer till uttryck där grupperna öppet interagerar med varandra, och på avskiljda platser där grupperna är åtskiljda från varandra. Versionen av en berättelse där båda parter är närvarande kallar Scott för en public transcript, och den är baserad på maktassymetrin mellan grupperna. Denna kommer att utformas på ett sätt som legitimerar hierarkin och den dominerande partens intressen, och kommer inte att ge hela bilden av maktrelationerna. De gärningar och berättelser som äger rum ”bakom scenen”, är gömda från varandra och kallas av Scott för hidden transcripts. De påverkas starkt av att berättelserna är gömda för den andra, och där vågar de intagna ge uttryck för kritik mot makten.

Scott (1990:5-6) ger i sin bok ett exempel på hidden- och public transcripts. Exemplet är hämtat från slaveriet i södra USA. En kvinnlig slav tvingades hjälplöst beskåda sin dotter bli pryglad av sin vita ägare i köket, orättvist anklagad för stöld. När den vita ägaren hade lämnat köket vände sig den kvinnliga slaven till sin vän och berättade att det skulle komma en dag när vita människors blod skulle rinna och de skulle lida något fruktansvärt, hon målade upp bilden av en apokalyps som drabbade de vita. Då skulle de svarta äntligen bli lämnade i ro. Detta är ett exempel på ett hidden transcript. I närvaron av sin ägare skulle slaven aldrig ha vågat säga detta, i dennas närvaro var slaven tyst och lydig. Detta är ett exempel på ett public transcript. Enligt Scott (1990:6) finns det dock även fall av öppen trotsighet i närvaro av den dominanta, dock är dessa sällsynta.

Ugelvik (2011:54) har i sin forskning även berört Scotts forskning om public- och hidden transcripts. När det gäller diskussionen om public- och hidden transcripts i norska fängelser, anser Ugelvik att Goffmans begrepp ”totala institutioner” behöver justeras. Detta eftersom norska fängelser troligtvis kan betraktas som mer demokratiska än de fängelser som Scott utgår från i sin forskning om public- och hidden transcripts. Öppen kritik av fängelset i allmänna utrymmen kommer att tolereras och välkomnas (men kommer kanske inte tillmötesgås), så länge den är civil och på en nivå som inte är hotande. Men denna öppenhet för kritik är bara en del av sanningen. Genom förhandlingar över tid har informella konventioner utformats som påverkar den slags kritik som framkommer inom allmänna utrymmen. De intagna som inte följer dessa konventioner blir flyttade till en annan del av fängelset med en mer restriktiv regim. Explicit motstånd som kommer till uttryck i allmänna utrymmen, accepteras bara så länge kritiken är välmenad, konstruktiv och att den i förlängningen innebär att fångarna följer regimen i fängelset. Andra former av motstånd måste begränsas till ”the hidden transcripts”.

2.2.4 Motstånd som verktyg i förhandlingar om makt och legitimitet

Enligt flera forskare finns det en komplexitet och motspänstighet i de maktrelationer som präglar fängelset. Fängelsets utövande av makt över fångarna på en daglig basis, upplevs som fundamentalt illegitim, och strävar därför ständigt efter former av kompromisser, anpassning och förhandlad ordning. Den sociala ordningen i fängelset är av mycket fragil karaktär och det finns en brist på legitimitet enligt många av de intagna (Sparks & Bottoms 1995:53; Bosworth 1996:6; Crewe 2006:256–258). Motstånd mot maktutövningen i fängelset kan betraktas som att intagna ifrågasätter auktoritetens legitimitet i fängelset. Bosworth och Carrabine (2001:506) varnar dock för att dra slutsatsen att intagna som inte gör motstånd och som inte utmanar auktoriteten, blir tvingade till att acceptera auktoritetens legitimitet i fängelset. Sådan slutsats kritiserar implicit de intagna som bara försöker undvika konflikt. Vissa intagna, bland annat på grund av personliga skäl som att de vill säkra besöksrätten till sina barn utanför fängelset, kan vara oförmögna att utmana auktoriteten.

3 Teoretiska utgångspunkter

Syftet med denna uppsats är att förstå intagnas motstånd inom Kriminalvården. För att förstå motståndet använder jag mig i analysen av Goffmans (1973) teori om makt och motstånd inom totala institutioner. Goffman utarbetade teorin för över 40 år sedan, vilket kan ge upphov till frågan om teorin fortfarande är relevant, eller om förhållandena har förändrats allt för mycket under den tid som gått. Goffmans teori om totala institutioner har också blivit mycket omdiskuterad inom forskningen sedan den utarbetades. Till exempel har Farrington (1992) ifrågasatt hur inneslutna och avskurna från samhället totala institutioner egentligen är. Davies (1989) menar att begreppet totala institutioner fortfarande är användbart men forskaren bör då specificera hur pass total institutionen som står i fokus är, bland annat beroende på vilka tillvägagångssätt som institutionen använder för att framkalla foglighet. Nedan följer en presentation av Goffmans teori om makt och motstånd i totala institutioner.

3.1 Makt och motstånd inom totala institutioner

Enligt Goffman (1973:9,13) är fängelset en total institution. En total institution är en plats där människor bor och arbetar, där många människor befinner sig i en likartad situation och lever ett ”instängt och formellt administrerat liv tillsammans under en längre tid, avskurna från samhället utanför”. En institution som är total har alltså en inneslutande karaktär som lägger hinder i vägen för ett socialt umgänge med människorna utanför institutionen, och möjligheten att lämna institutionen. Enligt Goffman (1973:14,18–19) kan de totala institutionerna delas in i fem kategorier. Fängelset tillhör den kategori av totala institutioner som har inrättats för att skydda

samhället mot ett upplevt hot, och har inte som primärt syfte att tillfredsställa fångarnas välfärdsbehov. Inom fängelset som total institution utövas det makt. Denna maktutövning kommer alltid möta motstånd från fångarna (Se också Foucault 1976).

Enligt Goffman (1973:20–21) är det vanligt att auktoriteter inom totala institutioner tillfogar en uppsättning av förödmjukelser, för att medlemmarna ska lugna sig och bli fogliga. När en intagen anländer till en total institution har han en självuppfattning, som baseras på vissa stabila sociala arrangemang i hans hemvärld (världen/hemmet utanför institutionen). Fången berövas dessa stabila sociala arrangemang och sin självuppfattning genom att utsättas för en serie av förödmjukelser, degraderingar, förnedringar och kränkningar. Utöver uppsättningen av förödmjukelser finns det enligt Goffman (1973:42–44) ett system av rättigheter inom totala institutioner, vilket syftar till att göra de intagna samarbetsvilliga. Ytterligare hävdar Goffman (1973:15–17, 46) att människors behov inom den totala institutionen måste behandlas genom en byråkratisk organisation. Detta resulterar i en klyfta mellan personal och intagna, vilket bland annat begränsar informationsflödet och ger personalen kontroll. Som en reaktion på institutionens maktutövning gör de intagna motstånd på olika sätt som tillåter dem att ha kontroll över sina egna liv. Exempelvis tillverkar de alkohol och berusar sig på det. Nedan följer en presentation av tre exempel från uppsättningen av förödmjukelser: blottställdhet, förlust av ägodelar och ovärdig behandling. Därefter följer en närmare presentation av ”systemet av rättigheter” och det ”begränsade informationsflödet”. Slutligen följer en redogörelse av de intagnas motstånd (”förbjudna njutningar och hån”) och förödmjukelser som disciplinära tekniker.

3.1.1 Förlust av ägodelar och ovärdig behandling

Enligt Goffman (1973:22–24) får intagna redan vid inträdet i den totala institutionen berövas sina ägodelar, detta är ett led i en omfattande ”avslipning”, som genomförs för att den intagna ska bli så samarbetsvillig som möjligt. Ägodelarna är viktiga för de intagna, då de representerar en del av deras självkänsla. Att beröva dem ägodelarna utgör en kränkning av deras självuppfattning och personlighet. För att förstärka effekten av den initialt berövade egendomen genomförs regelbundna konfiskationer av privata ägodelar. Goffman (1973:24–25) menar att vissa av de intagnas tillhörigheter är av särskild betydelse för deras personlighet. Det är tillhörigheter som kan hjälpa intagna att ha kontroll över sitt yttre, exempelvis tvål, raktillbehör, kammar och kläder. Goffman kallar dessa för de intagnas ”identitetsutrustning”. Vid intaget på en institution berövas de intagna alla möjligheter att kontrollera sitt yttre. Enligt Goffman resulterar förlusten av den intagnas identitetsutrustning i en vanställdhet.

En ytterligare form av fysisk kränkning som resulterar i vanställdhet, är vad Goffman (1973:25–26) benämner kroppslig skadegörelse, i form av till exempel brännmärkning och lemlästning. Enligt Goffman förekommer dessa former av kroppslig skadegörelse inte ofta, men det är vanligt att intagna upplever att deras personliga säkerhet gått förlorad på institutionen. Detta ligger till grund för en rädsla hos de intagna att bli vanställd. Att bli utsatt för våld av personalen är ett exempel på en företeelse som kan få intagna att uppleva att deras fysiska integritet är hotad. Ytterligare utsätts de intagna för förödmjukelser i form av en ovärdig verbal behandling. Ett exempel på det är att personalen eller andra intagna tilltalar en intagen med ett nedsättande namn.

3.1.2 Blottställdhet

Enligt Goffman (1973:26) är blottställdhet av individer i totala institutioner, en slags kränkning av personligheten, som leder till en förlust av autonomi hos de intagna. I samhället utanför den totala institutionen kan individer hålla sin kropp, sina omedelbara handlingar och tankar, och vissa av sina tillhörigheter för sig själva, ifred från andra människor. Att ha dessa objekt ifred är viktigt för individers självkänsla. I den totala institutionen finns ingen sådan avskildhet, alla de beskrivna objekten är till för andras beskådan. Information om den intagna som tidigare varit privat samlas in för att kunna läsas av andra. Till exempel samlar personalen vid inträdet in information om den intagne, särskilt sådan som är vanärande, i en journal. Även andra individer än personalen får ta del av vanärande uppgifter om den intagne, när den måste genomföra bekännelser och avslöja information om sig själv (till exempel via gruppterapi). Den intagne är heller aldrig ensam på en total institution, det finns alltid någon som ser och hör den (Goffman 1973:26–27). En annan form av blottställdhet är att personalen kommer ”i kontakt med individens förhållanden till för honom betydelsefulla personer” (Goffman 1973:31). Ett exempel är att den intagne får sin personliga korrespondens genomläst och censurerad.

3.1.3 System av rättigheter

Enligt Goffman (1973:38,42,45) baseras systemet av rättigheter på tre element. Det första elementet är ordningsreglerna, som är ”en relativt explicit och formaliserad uppsättning föreskrifter och förbud.” Dessa ordningsregler sätter upp gränser för de intagnas liv på institutionen. Ordningsreglerna är ofta oklara och upprätthålls strikt av personalen. De intagna har en ständig ångest över att bryta mot reglerna och att erhålla bestraffningar, exempelvis förflyttning till annan avdelning eller inlåsning i ensamcell. Det andra elementet i systemet av rättigheter är enligt Goffman (1973:42–43) belöningar och förmåner, som ges under förutsättning att de intagna lyder personalen. Ett flertal av dessa belöningar är former av stimulans som i livet utanför institutionen

tas för givet, till exempel rätten att få kaffet som man vill, och att få röka och tala när man vill. I institutionen framstår de istället som lockelser, och har enligt Goffman en integrerande effekt, bland annat genom att de dämpar symptomen av isolering och förlust av personlighet.

Det tredje elementet i systemet av rättigheter är bestraffningar, dessa framställs som resultatet av att den intagne bryter mot reglerna. En typ av bestraffning är att tillfälligt eller permanent underhålla förmåner från de intagna. Eftersom förmånerna är mycket viktiga för de intagna har ett undanhållande av förmånerna enorm betydelse för de intagna (Goffman 1973:43). Goffman (1973:44) är noggrann med att påpeka att förmåner inte är detsamma som ”extraförtjänster, lyxsaker eller positiva värden, utan innebär endast frånvaron av brister som man i vanliga fall knappast förväntar sig att stå ut med”. Ett utmärkande drag hos systemet av rättigheter är att det är starkt sammankopplat med frågor om de intagnas frigivning. Vissa handlingar leder till en förlängning av straffet, medan andra leder till en förkortning. Ett annat utmärkande drag är att bestraffningar och förmåner kopplas samman med arbets- och bostadssystem. Mer konkret innebär det att arbets- och bostadsplatser förknippas med en viss mängd och typ av förmåner, och att personalen som bestraffning eller belöning flyttar intagna från en avdelning till en annan (beroende på hur väl den intagna har samarbetat). Systemet av rättigheter har som konsekvens att de intagna blir samarbetsvilliga, vilket de annars kan sakna incitament till.

3.1.4 Byråkratisk organisation och begränsat informationsflöde

Enligt Goffman (1973:15–17) är ett utmärkande drag hos totala institutioner att människors behov behandlas genom en byråkratisk organisation, vilket har vissa konsekvenser. Bland annat resulterar det i en grundläggande klyfta mellan den administrerade gruppen (de intagna) och personalen som har till uppgift att bevaka och kontrollera de intagna. Det har till följd att informationsflödet begränsas, särskilt vad gäller information som avser personalens planer för de intagna. De intagna får enligt Goffman vanligtvis inte veta något om de beslut som fattas om deras öde. Till följd av den begränsade informationen får personalen enligt Goffman (1973:17) ”en speciell distans till och kontroll över de intagna”.

3.1.5 Förbjudna njutningar och hån

För att bemöta hoten mot personligheten som livet på institutionen medför och behålla kontroll över sig själva, gör de intagna enligt Goffman (1973:46,48,55) motstånd. Detta gör de bland annat genom att ta del av förbjudna njutningar, som exempelvis alkohol, droger och spel. Ett ytterligare exempel är att de intagna retar personalen, genom att till exempel utsätta dem för olika former av verbala påhopp. Det händer även att de intagna matstrejkar och genomför mindre sabotage för att

reta personalen. I denna uppsats kommer de intagnas motstånd enligt Goffman vara av intresse, i det avseendet att det är viktigt för de intagnas återuppbyggande av personligheten och kontroll över sig själva.

3.1.6 Förödmjukelser som disciplinära tekniker

Enligt Stapler & Deckler (2010:5–6,12) kan Goffmans teori om att totala institutioner tillfogar en uppsättning av förödmjukelser för att de ska bli fogliga och kontrollerbara, jämföras med Foucaults teori om målet med disciplinär makt inom institutioner. Foucault hävdar att målet med distribution av disciplinära teknologier inom institutioner är foglighet hos de intagna. Stapler & Deckler (2010:6,12) är av uppfattningen att Goffmans och Foucaults teori kan bidra till förståelsen för utövandet av disciplinär makt inom institutioner. För att erhålla och behålla kontroll över de intagna tillfogar institutionen dem psykisk och fysisk stress genom utdelning av olika disciplinära teknologier.⁴

4 Metod

I denna uppsats används en textanalys i form av en kvalitativ innehållsanalys, för att undersöka hur intagna använder JO-anmälningar som maktmotstånd. De typer av kvalitativ innehållsanalys som inspirerat mig vid utarbetandet av textens bakomliggande teman, är den konventionella och riktade innehållsanalysen. Nedan följer först en redogörelse för vetenskapsteori, sedan en presentation av innehållsanalys och därefter en beskrivning av urvalet. Därefter följer en presentation av genomförandet och sedan en beskrivning av förförståelse och etik.

4.1 Vetenskapsteori

En epistemologisk fråga som är relevant vid textanalys är hur man ser på språket. Frågan hur man betraktar språket är närbesläktat med andra epistemologiska frågor som handlar om hur man ser på verkligheten, och om man kan nå säker kunskap. Om man har en idealistisk verklighetsuppfattning i grunden, det vill säga att man inte anser att det finns någon värld oberoende av oss själva, utan att världen består av föreställningar och idéer – brukar synen på språket vara konstruktivistisk. Språket är något som skapar kunskapen. Det går heller inte att särskilja språket och verkligheten, språk konstruerar ett sätt att betrakta världen, vilket uppfattas som ”verkligheten” (Bergström & Boréus 2012:26–28). Denna uppsats utgår från en konstruktivistisk syn på språket, verkligheten och

⁴ Enligt Stapler & Deckler (2009:13) finns det ett flertal andra disciplinära teknologier som syftar till att producera fogliga kroppar. Till exempel berövar institutionen de intagna deras känsla av personlig agens, genom att de konstant måste be om lov för olika åtgärder. Dessa disciplinära tekniker berörs dock inte i denna uppsats.

makten. Att något är konstruerat betyder dock inte att det inte existerar (Bacchi 2009:32–33). Till exempel existerar problemen som de intagna och FRIO för fram, genom att de formuleras i JO-anmälningarna. Konstruktivismen, och även hermeneutiken (se nedan) är en del av det postmodernistiska tänkandet. Denna är en reaktion på moderna föreställningar om kunskapen som en spegel av en oberoende verklighet (Kvale & Brinkmann 2009:68).

Utifrån min vetenskapsteoretiska utgångspunkt kan det potentiellt vara ett problem att anmälningarna från FRIO och de intagna är refererade/sammanfattade av JO i besluten. Jag har inte tillgång till de ursprungliga anmälningarna från de intagna och FRIO. Jag är medveten om det potentiella problemet men kommer att utgå från JO:s version av anmälningarna, det vill säga JO:s konstruktion av anmälarnas problem. Jag utgår från att JO:s formuleringar avspeglar anmälningarna, även om de inte är direkta avspeglingar av dem.

4.2 Innehållsanalys

Metoden som användas för att besvara frågeställningarna är en textanalys, i form av en kvalitativ innehållsanalys. Innehållsanalys (som är en samlingsbeteckning för kvantitativa och kvalitativa innehållsanalyser) är en flexibel metod för att analysera texter, och metoden kan användas vid många olika typer av analytiska tillvägagångssätt. En negativ följd av att den är flexibel och kan användas för många olika typer av forskning, är att metoden saknar fasta definitioner och tillvägagångssätt (Hsieh & Shannon 2005:1277).

Den kvalitativa innehållsanalysen skiljer sig från den kvantitativa, som innebär att man räknar ord och begrepp i texter. Den kvalitativa innehållsanalysen strävar inte efter att kvantifiera något, utan att beskriva ett textinnehåll på ett systematiskt sätt (Bergström & Boreus 2012:50). Den kvalitativa innehållsanalysen fokuserar på språket i egenskap av kommunikation, med fokus på innehållet i texten eller dess kontextuella mening. Texten kan anta verbal, tryckt eller elektronisk form och kan hämtas från exempelvis tryckt media (Hsieh & Shannon 2005:1278). Enligt Hsieh & Shannon (2005:1278) är kvalitativ innehållsanalys en metod för subjektiv tolkning av textens kontext. Denna tolkning görs genom att systematiskt klassificera texten efter koder, och genom att identifiera teman eller mönster. Målet med den kvalitativa innehållsanalysen är att få en fördjupad kunskap och förståelse om fenomenet som studeras.

Jag har valt den kvalitativa innehållsanalysen, för att jag vill systematiskt bearbeta textinnehållet i JO-besluten. Genom denna bearbetning kan jag finna bakomliggande teman i JO-besluten, och analysera dessa i ljuset av mina teoretiska utgångspunkter (Bryman 2008:505). Analysen av textens

bakomliggande teman kan förhoppningsvis utveckla kunskapen och förståelsen för intagnas motstånd mot statens makt.

4.2.1 Konventionell och riktad innehållsanalys

Enligt Hsieh & Shannon (2005:1277–1278) är det möjligt att dela in kvalitativa innehållsanalyser efter vilket tillvägagångssätt som forskaren väljer. Beroende på tillvägagångssättet kan de delas in i konventionella, riktade eller summativa innehållsanalyser. I denna uppsats har jag varit inspirerad av både den konventionella och riktade innehållsanalysen. Den konventionella innehållsanalysen innebär att temana härleds direkt ur textmaterialet. Den riktade innehållsanalysen innebär att forskaren låter en teori ligga till grund för utformandet av koder och teman (Hsieh & Shannon 2005:1277,1279,1281). Det konventionella tillvägagångssättet kan betraktas som ett induktivt sätt att utforma kategorier, medan det riktade kan betraktas som ett deduktivt sätt (Hsieh & Shannon 2005:1279,1281).

Fördelen med en konventionell innehållsanalys är att den låter informationen komma direkt från textmaterialet, utan att påverkas av förutbestämda kategorier eller teorier. Detta tillvägagångssätt möjliggör för forskaren att få en djupare förståelse för fenomenet som studeras. En utmaning med analysmetoden är att forskaren har svårt att utveckla en komplett förståelse för textens kontext och kan därför missa att identifiera centrala teman. Resultaten kan därmed bli missvisade för materialet. Detta kan inverka negativt på tillförlitligheten i arbetet (Hsieh & Shannon 2005:1279–1280,1286). Fördelen med en riktad innehållsanalys är att den kan ge stöd för, eller utvidga, teorin som ligger till grund för analysen. Nackdelen är att forskaren närmar sig textmaterialet med en partiskhet, vilket ofta leder till att denna är mer benägen att hitta stöd för teorin än sådant som talar emot teorin (Hsieh & Shannon 2005:1282–1283,1286).

I denna uppsats har den konventionella och den riktade innehållsanalysen inspirerat mig på det sättet att jag har låtit temana växa fram ur textmaterialet, men jag har samtidigt haft Goffmans teori om makt och motstånd i bakhuvudet. Många av de teman som härleddes direkt ur textmaterialet, tolkade jag i termer av Goffmans teori och döpte om. Vid genomförandet följde jag inte de olika stegen i den konventionella och riktade innehållsanalysen, såsom de beskrivs av Hsieh & Shannon (2005:1279,1281–1282). Hur jag rent praktiskt genomförde innehållsanalysen beskrivs mer ingående under avsnittet om genomförande.

4.3 Urval

För att en kvalitativ textanalys ska hålla god kvalitet är det viktigt att välja texter med omsorg (Bergström & Boréus 2012:44). I denna uppsats är det JO-anmälningar från FRIO och enskilda intagna som utgör textmaterialet. Vad gäller FRIO:s JO-anmälningar har jag valt ut de mellan år 2008 och 2011. Detta beror på att alla FRIO:s anmälningar förekommer under den tidsperioden.⁵ Av de nio beslut som förekommer under perioden 2008 till 2011 har jag valt ut sex stycken, där JO har valt att inleda en utredning. Av dessa utredningar har resulterat i kritik, andra inte.⁶ Om JO väljer att inte rikta kritik, kan det inte anses att myndigheten har gjort något fel.

JO-anmälningar som enskilda intagna har lämnat in mellan år 2008 och 2011, är totalt 28 stycken på JO:s hemsida. Av dessa har vissa resulterat i kritik, andra inte. Varför jag valt ut intagnas anmälningar mellan år 2008 och 2011, är för att FRIO:s anmälningar förekommer mellan de åren. Vid en initial sökning på JO:s hemsida fanns det sammanlagt 47 anmälningar (från olika aktörer) mot Kriminalvården mellan år 2008 och 2011. Av dessa 47 anmälningar valde jag endast ut anmälningar från enskilda intagna på anstalter. Anmälningar från anhöriga mot anstalter/häkten och anmälningar från intagna mot häkten valdes bort. Även JO:s egna initiativärenden valdes bort.⁷ Efter denna gallring återstod det 28 stycken anmälningar. Anmälningarna fördelar sig enligt följande över tidsperioden: 5 anmälningar är från 2011, 5 från 2010, 12 från 2009 och 6 från 2008. Vad gäller FRIO:s anmälningar fördelar de sig enligt följande: 1 är från 2011, 2 från 2010, 2 från 2009 och 1 från 2008. Utifrån uppsatsens begränsning i tid och omfång finner jag totala antalet JO-anmälningar (34 totalt med FRIO:s anmälningar inräknat) lämpligt.

4.4 Genomförande

När jag genomförde innehållsanalysen läste jag igenom alla anmälningar med följande fråga: hur formuleras problemet? Vid genomläsningen var jag även intresserad av hur problemen formulerades av parterna rent språkligt. Som framgår använde jag mig inte av ett analyschema bestående av flera frågor, som annars är brukligt vid genomförandet av en konventionell innehållsanalys, enligt Hsieh & Shannon (2005:1285). Vid genomläsningen härleddes temana direkt ur textmaterialet. Flera av de teman som växte fram ur textmaterialet, döptes om efter att jag

⁵ Enligt uppgift från JO:s arkivarie när jag begärde ut handlingarna via mejl.

⁶ Vad gäller Fångombudsmannen som tagit över efter FRIO, har denna enligt uppgift från JO inte lämnat in några anmälningar.

⁷ På hemsidan fanns även ett urval av FRIO:s anmälningar, dessa valdes bort. För tydlighetens skull kan det tilläggas att FRIO:s samtliga anmälningar har skickats till mig via mejl från JO:s arkivarie. Samtliga anmälningar från enskilda intagna har dock hämtas från JO:s hemsida. Denna distinktion har betydelse eftersom anmälningarna från intagna på hemsidan är ett urval, medan anmälningarna från FRIO som begärts ut via mejl är fullständiga till antalet.

applicerat Goffmans teori på dem. De teman som jag döpte om efter att ha applicerat teorin gavs följande benämningar: förlust av ägodelar, ovärdig behandling, inskränkning av förmåner och blottställdhet. Några teman döpte jag inte om eftersom jag ansåg det vara tvivelaktigt att direkt applicera teorin på dem. Dessa teman var: avskildhetsplacering, bristande handläggning och bristande sjukvård. Temat ”skillnader i intagnas och FRIO:s formulering” var ett resultat av att jag läste igenom texterna utifrån hur parterna formulerade problemen språkligt, och Goffmans teori applicerades inte på detta tema över huvud taget.

4.6 Förförståelse och etik

Enligt ett hermeneutiskt perspektiv möjliggör och påverkar en läsares förförståelse, dennas tolkning av en text. Enligt Bergström & Boréus (2012:31–32,40) är det väsentligt att man vid en textanalys är medveten om och reflekterar över sin förförståelse, och hur det påverkar tolkningen av en text. Min förförståelse om uppsatsämnet är baserad på min kriminologiska utbildning, utifrån denna betraktar jag fängelset som en institution där personalen utövar olika makttekniker över fångarna. Eventuella egna önskemål från intagna om hur livet på anstalten ska utformas möter ofta inget gehör.

Vetenskapsrådet (2003:5 ff.) har gett ut forskningsetiska krav som ska tjäna som vägledning vid samhällsvetenskaplig forskning. De etiska överväganden som jag har gjort med dessa krav i beaktande, är att inte skriva ut kriminalvårdares fullständiga namn, utan bara deras initialer. De intagnas fullständiga namn framkommer inte i anmälningarna, endast deras initialer. I övrigt har det inte aktualiserats några överväganden, eftersom JO-anmälningarna är ett sekundärmaterial (Bryman 2008:300–301).

5 Resultat och Analys

Mina frågeställningar som formulerades i början av uppsatsen var: Hur formuleras problemen av intagna i anmälningar mellan åren 2008 till 2011? Hur kan dessa anmälningar förstås i ett perspektiv av statens makt och intagnas motstånd? För att besvara dem använde jag mig av en kvalitativ innehållsanalys, där tillvägagångssättet tog inspiration från två typer av kvalitativ innehållsanalys, den konventionella och riktade. De teman som framträdde när frågan ”hur formuleras problemet?” ställdes till materialet, var en mängd olika. Det formulerades problem med: blottställdhet; ovärdig behandling; bristande handläggning; förlust av ägodelar; isolering; bristande

sjukvård, inskränkning av förmåner.⁸ Temat ”skillnader i intagnas och FRIO:s formulering” tog form när jag läste texterna utifrån hur problemen formulerades av parterna språkligt (oavsett problematik)”. Nedan följer en redogörelse av de olika teman som identifierades. Inom ramen för varje tema presenteras exempel och några citat, och därefter följer en tolkning av dessa utifrån Goffmans teori om makt och motstånd samt annan tidigare forskning.

5.1 Förlust av ägodelar

Rätten till personliga ägodelar och hygienartiklar upplevs vara viktigt för de intagna. Problem som formuleras i anmälningarna är att anstalter begränsar de intagnas rätt till personliga ägodelar, att anstalter beslagtar deras personliga ägodelar, och att deras tillgång till hygienartiklar begränsas.

Ett problem som formuleras i anmälningarna är att personliga tillhörigheter i form av till exempel mat och läsk på bostadsrummet, eller studiemedel på det egna kontot, inte får disponeras alls eller endast till viss mån av de intagna (JO Beslut 1, JO Beslut 2).

Ett ytterligare problem som formuleras i anmälningarna är att personliga tillhörigheter, i form av skriftliga dokument, tidskrifter och cd-spelare har tagits i beslag vid visitation (JO Beslut 3, JO Beslut 4, JO Beslut 5, JO Beslut 6). Det genomgående i anmälningarna är att de intagna tidigare haft rätt till föremålen, men plötsligt har de berövats rätten till föremålen vid en visitation. Besluten att beslagta föremålen upplevs präglas av en godtycklighet. En av de intagnas anmälningar lyder:

”I en anmälan mot Kriminalvården ... klagade S.Å. på att ett flertal dokument tagits i ”beslag” vid visitation av hans bostadsrum ... S.Å. anförde att han innehaft dokumenten sedan 2002 utan anmärkning vid postgranskning eller visitation (JO Beslut 3).”

Ett annat problem som framkommer i anmälningarna är att hygienartiklar i form av till exempel rakhyvlar, pincetter och deodoranter begränsas eller tillhandahålls inte över huvud taget (JO Beslut 1, JO Beslut 8). En anmälan från FRIO formuleras på följande sätt:

”Anstalten har en begränsning av hur många artiklar intagna får varje vecka. De hygienartiklar som delas ut på en avdelning täcker dock inte behovet för samtliga 30 intagna där ... Vidare tillhandahåller anstalten inte deodorant (JO Beslut 8).”

Att intagna klagar på förlusten av ägodelar och hygienartiklar, kan utifrån Goffmans (1973:22–25) forskning tolkas som att de gör motstånd mot att institutionen i sin maktutövning förödmjukar de intagna. Att institutionen begränsar tillgången till och beslagtar de intagnas ägodelar kan tänkas vara förödmjukande, eftersom de är viktiga för de intagnas självuppfattning och personlighet. Att institutionen begränsar eller inte tillhandahåller hygienartiklar är möjligen förödmjukande, eftersom

⁸ Vänligen observera att flera teman kan förekomma i en anmälan, därför kan en och samma anmälan förekomma flera gånger i texten.

dessa utgör de intagnas ”identitetsutrustning”, och en förlust av dessa kan resultera i en vanställdhet. Ytterligare kan anmälningarna med utgångspunkt i Ugelviks (2011:48) forskning tolkas som att intagna vill återställa sin identitet, genom att bemöta det hot mot självuppfattningen, som förlusten av personliga ägodelar utgör. Genom motståndet kan de intagna positionera sig som autonoma subjekt, istället för att vara institutionens fogliga objekt. Dessutom, att de intagna gör motstånd mot förlusten av ägodelar, särskilt i avseendet att beslagen av ägodelar är godtyckliga, kan med utgångspunkt i Sparks & Bottoms (1995:53) samt Bosworths & Carrabines forskning (2001:506), tolkas som att de ifrågasätter auktoritetens legitimitet i fängelset.

5.2 Ovärdig behandling

I anmälningarna beskrivs det vara ett problem att de intagna utsätts för en ovärdig behandling av personalen. Denna behandling består i att intagna utsätts för trakasserier, rasism, hot och våld (JO Beslut 30, JO Beslut 34, JO Beslut 8, JO Beslut 29, JO Beslut 18).

I en av anmälningarna som handlar om våld beskrivs det kroppsliga angreppet som tortyr (JO Beslut 34). I en annan anmälning som handlar om rasism, beskriver den intagne att personalen skrattar åt dem och gör narr av dem, genom att bland annat vända dem ryggen. Orsaken till att de behandlas på det sättet är enligt den intagne att de är utlänningar som väntar på att överföras till sina respektive hemländer (JO Beslut 18). Problemet med den ovärdiga behandlingen beskrivs i en anmälning enligt följande:⁹

”I en anmälan, som kom in till JO ... anförde E.P. i huvudsak följande. Hennes bror R.E. som är intagen i anstalten Kirseberg, blir torterad och trakasserad av anstaltens personal ... När R.E. på natten den 27 januari 2009 fick ett njurstensanfall kallade han på vakterna och uppgav att han behövde läkarvård. R.E. ansågs inte, trots att han skrek av smärta, behöva läkarvård och vakthavande befälet slog honom och placerade honom på isoleringsavdelningen. ... En kriminalvårdsinspektör hotade vid ett tillfälle R.E. med att polisen skulle komma och föra honom ut ur landet (JO Beslut 34).”

Att intagna klagar över att de utsätts för våld, rasism, hot och trakasserier, kan utifrån Goffmans (1973:25–26) forskning tolkas som att de gör motstånd mot att institutionen i sin maktutövning utsätter dem för förödmjukelser. Våld kan betraktas som förödmjukande eftersom det kränker de intagnas fysiska integritet och ger upphov till en rädsla för att bli vanställd. Rasism, trakasserier och hot kan möjligen betraktas som förödmjukande eftersom handlingarna i verbal form kränker de intagnas personlighet. Ytterligare kan klagomålen om våld, rasism, hot och trakasserier, utifrån Schoultz (2012b:264,267) forskning, tolkas som ett motstånd mot att intagna får sina negativa

⁹ Anmälningen är från en anhörig, dock har den intagne själv lämnat in en anmälning angående samma omständigheter vid ett senare tillfälle. Därför är anmälningen med i urvalet, trots att jag annars valt bort anmälningar från anhöriga.

rättigheter kränkta genom att Kriminalvården hanterat det materiella regelverket felaktigt. Klagomålen kan även, med utgångspunkt i Ross (2009:31–32) forskning, tolkas som ett motstånd mot statens brottslighet i form av fysiskt våld från personalen. I en av anmälningarna beskrivs som sagt våldet som tortyr (JO Beslut 34). Personligen upplever jag ”tortyr” som ett mycket starkt ordval, med tanke på att det är tveksamt att behandlingen (så som den beskrivs i citatet ovan) kan betraktas som tortyr, åtminstone i juridisk mening. Våldet och hotet som beskrivs i JO Beslut 34 liknar istället det våld och hot som beskrivs i de övriga anmälningarna, som enligt mig inte är av sådan grov karaktär att det kan betraktas som tortyr. Möjligtvis upplevs behandlingen som tortyr i JO Beslut 34, eftersom den intagna upplever svåra smärtor på grund av en njursjukdom och befinner sig i en mycket utsatt situation.

5.3 Avskildhetsplacering

Ett problem som formuleras i anmälningarna är att de intagna blir placerade i avskildhet (isolering). I anmälningarna beskrivs det av de intagna som problematiskt att de inte får veta varför de blir placerade i avskildhet, och flera anmälare upplever att deras avskildhetsbeslut var ogrundade. De intagna klagar även över att de har placerats i avskildhet för länge, och att de har behandlats dåligt under avskildhetsplaceringen (JO Beslut 24, JO Beslut 19, JO Beslut 32, JO Beslut 25, JO Beslut 31). I ett ärende upplever den intagna behandlingen som problematisk i avseendet att personalen inte höll något förhör med honom när han var placerad i avskildhet, för att utreda orsaken till varför han var placerad där (JO Beslut 19). Problemet med avskildhetsplacering formuleras i en anmälan enligt följande:

”I en anmälan ... uppgav S.O. i huvudsak följande. Den 29 april 10 oktober placerades han i avskildhet ... Trots att han varken var våldsam eller skadade anstaltens egendom fick han under de fyra dygn avskildheten pågick vistas i ett bostadsrum som inte hade någon annan inredning än en madrass. Det tog 24 timmar innan han fick veta varför han hade placerats i avskildhet ... S.O. uppgav vidare att avskildhetsbeslutet var ogrundat och han gjorde gällande att anstalten satt i system att använda en avskildhetsplacering som bestraffning (JO Beslut 24).”

Att de intagna klagar på att de blir satta i avskildhetsplaceringen, kan möjligen med utgångspunkt i Goffmans forskning (1973:38,45) tolkas som att de gör motstånd mot det som de upplever vara oklara ordningsregler och godtyckliga bestraffningar. Detta kommer till uttryck i citatet ovan, där den intagne gör gällande att avskildhetsbeslutet var ogrundat och att personalen satt i system att använda en avskildhetsplacering som bestraffning. Ytterligare kan klagomålen utifrån Scharff Smiths forskning (2012:53) möjligen tolkas som uttryck för ett missnöje med det vida bruket av isolering i svenska fängelser. Möjligen kan även klagomålen utifrån Barkers (2012:15) forskning tolkas som ett motstånd mot ett repressivt inslag i den svenska straffkulturen.

5.4 Blottställdhet

Ett problem som formuleras i anmälningarna är att känslig information om de intagna kommer till andras kännedom. Det sker genom brevgranskning eller genom att personal bär tjänstekläder vid permission. Ytterligare sker det genom att personalen uppger till andra myndigheter att de intagna är inskrivna på anstalt, eller genom att de intagna tvingas att själva uppge till andra myndigheter att de är inskrivna på anstalt. Dessutom sker det genom att de intagnas samtal om privata frågor med olika slags expertis blir avlyssnade och filmade.

Enligt anmälningarna är brevgranskningen otillåten i avseendet att personalen öppnar försändelser från myndigheter, till exempel polis, åklagare och Skatteverket. Att personalen öppnar försändelser sker både i och utan de intagnas närvaro. Utöver att personalen faktiskt öppnar de intagnas försändelser från myndigheter, beskrivs det vara problematiskt hur brevgranskningen genomförs. Brevgranskningen följer inte uppsatta rutiner, exempelvis framgår det inte vem som genomfört granskningen. Ytterligare medför rutinerna för brevgranskningen en tidsutdräkt som leder till negativa konsekvenser för de intagna, i form av exempelvis rättsförluster (JO Beslut 6, JO Beslut 8, JO Beslut 9, JO Beslut 10, JO Beslut 12). I en anmälan från FRIO formuleras problemet med brevgranskning enligt följande:

”Anstaltens postgranskningsrutiner följer inte gällande regler. Det saknar ofta information om vilken typ av granskning som skett. Vidare granskas brev från myndigheter. Anstalten granskar också myndighetspost som adresseras till Kriminalvården, med den intagnes namn under myndigheten (JO Beslut 8).”

Vad gäller problemet att personal uppger känslig information om de intagna till utomstående, beskrivs det vara problematiskt att personal ringer till myndigheter och avslöjar att den intagne är inskriven på anstalt. Detta avslöjande sker i samband med att personalen utför olika kontroller av intagnas ärenden. Dessa kan vara kontroller för att se om en intagen är inskriven hos CSN och har ansökt om studiemedel, eller om innehållet i ett brev från en myndighet till den intagne är korrekt (JO Beslut 6, JO Beslut 8, JO Beslut 13). Ytterligare har det hänt att personalen tagit emot samtal från tjänstemän på andra myndigheter och avslöjat att den intagna är inskriven på anstalt (JO Beslut 14). Utöver att personalen avslöjar att de intagna är inskrivna på en anstalt, beskrivs det vara problematiskt att intagna tvingas själva uppge att de är inskrivna på anstalt, för att få studera på högskola och universitet (JO Beslut 2).

Enligt anmälningarna beskrivs det även vara problematiskt att kriminalvårdarna bär tjänstekläder och använder Kriminalvårdens tjänstebilar vid permissioner (JO Beslut 16, JO Beslut 17). En intagen formulerar problemet på följande sätt:

”Den 12 september 2009 gick han på permission medföljd av två kriminalvårdare. När de skulle åka från anstalten frågade han kriminalvårdarna om det var nödvändigt att de var uniformsklädda och utrustade med batonger. Han påpekade att de skulle handla i en livsmedelsaffär samt åka till hans fastighet för att byta lås. Vårdarna uppgav dock att de måste vara uniformsklädda. Vid färden använde de också en transportbuss med Kriminalvårdens emblem. Enligt N.L. hade personalen genom sin klädsel väckt onödig uppmärksamhet (JO Beslut 16).”

Det upplevs även vara problematiskt att de intagnas samtal (via telefon eller i samtalsrum) med expertis som psykolog, läkare, sjuksköterska och präst blir avlyssnade och filmade av anstalten. Karaktären på dessa samtal är nämligen mycket känsliga och tystnadsplikten för viss personal respekteras inte (JO Beslut 1).

Att intagna klagat på de olika företeelserna ovan kan med utgångspunkt i Goffmans (1973:26–27,31) forskning tolkas som att de gör motstånd mot att institutionen i sin maktutövning utsätter de intagna för förödmjukelse i form av blottställdhet. Brevgranskningen kan tänkas innebära en blottställdhet, då personalen läser igenom de intagnas korrespondens. Genom detta kan personalen få reda på information om de intagna, som de möjligen skulle vilja hålla för sig själva. Att personalen eller de intagna själva lämnar ut uppgifter om att de är inskriven på anstalt kan möjligen medföra en blottställdhet för de intagna, då utomstående kan ta del av uppgifter som kan vara vanärande. Detsamma kan tänkas gälla när personalen klär sig i tjänstekläder vid permission. Slutligen, att bli avlyssnad och filmad kan tänkas innebära en blottställdhet då arrangemanget innebär att det ständigt är någon som ser och hör en, vilket innebär att de intagna inte kan hålla någon information om sig själva ifred.

Ytterligare kan klagomålen utifrån Goffmans (1973:26) och Ugelviks (2011:48) forskning tolkas som ett motstånd mot att de intagna till följd av institutionens förödmjukelse inte har kontroll över sin självrepresentation, vilket innebär en förlust av autonomi. Motståndet kan möjligen vara ett sätt för de intagna att framställa sig som autonoma subjekt där de själva har kontroll, och på så sätt återställa sin identitet. Vad gäller klagomålen om brevgranskningen kan de, med utgångspunkt i Ross (2009:32) forskning tolkas som ett motstånd mot att de intagna till följd av rutinerna för brevgranskningen, får försämrade möjligheter att få sina legala behov tillgodosedda. Det beskrivs exempelvis i anmälningarna att intagna till följd av brevgranskningen har lidit rättsförluster. Rutinerna för brevgranskningen medför risker för att intagna missar olika legala tidsfrister. Ytterligare kan möjligen klagomålen mot brevgranskningen, med utgångspunkt i Schoultz (2012b:264,268) forskning tolkas som ett motstånd mot att de intagna får sina negativa rättigheter kränkta, till följd av att Kriminalvården hanterar det processuella regelverket felaktigt.

5.5 Inskränkning av förmåner

Ett problem som formuleras i anmälningarna är att de intagna får sina förmåner inskränkta. En förmån som blir inskränkt är rökningen. Inskränkningen består i att rökningen förbjuds utomhus, och genom att antalet cigaretter begränsas. En annan förmån som blir inskränkt är den att få ringa samtal och ta emot besök, genom att antalet telefon- och besökstillstånd begränsas, eller genom att beslut om besökstillstånd återkallas. Det förekommer även att besökstiderna begränsas. Dessutom, enligt anmälningarna inskränks även förmånen att motionera och vistas inom- och utomhus. Det sker genom att promenadtiden begränsas, genom att anstalter sätter upp generella förbud mot kampsportsutövning, genom att intagna förvägras vistelse utomhus eller genom att intagna blir nekade tillgång till sporthall och kiosk.

Det problematiska med att rökningen inskränks, är enligt anmälningarna att begränsningarna är strängare än normalt och resulterar i bestraffningar, eller att begränsningarna är godtyckliga (JO Beslut 18, JO Beslut 8). I en anmälan från FRIO formulerades problemet enligt följande:

”Kriminalvården har sedan tidigare infört rökförbud inomhus. Anstalten Tidaholm har gått steget längre och förbjudit intagna att röka på andra ställen utomhus än vissa specifika platser. I de fall intagna ertappas med att röka på den stora promenadgården skrivs en rapport. Rapporten kan leda till en varning som i sin tur kan leda till en senareläggning av den villkorliga frigivningen. Det ifrågasätts om anstalten har möjlighet att göra denna begränsning och om det är rimligt att intagna riskerar att få sin frigivning senarelagd på grund av rökning utomhus på den stora promenadgården (JO Beslut 8).”

Förmånen att ta emot samtal och besök inskränks bland annat genom att antalet telefon- och besökstillstånd begränsas. Det problematiska med det är enligt anmälningen att begränsningen är ”egenhändig”, på det sättet att det inte ligger några administrativa eller säkerhetsmässiga skäl bakom begränsningen. Ytterligare beskrivs det vara problematiskt att personalen återkallar beslut om besökstillstånd, utan att ha delegation för det och utan att ha utrett saken vidare (JO Beslut 8). Slutligen beskrivs det av en intagen som problematiskt att besökstiderna begränsas, eftersom andra avdelningar inte har sådana begränsade besökstider. Dessutom upplevs den begränsade besökstiden innebära problem för långväga besökare (JO Beslut 1).

Enligt anmälningarna blir även förmånen att motionera och vistas inom- och utomhus inskränkt. Det sker bland annat genom att promenadtiden begränsas, det upplevs som problematiskt eftersom tiden för promenader till följd av begränsningen precis lever upp till minimikravet enligt lag. Dessutom upplevs promenadtiden som väsentligt kortare än på andra avdelningar (JO Beslut 1). Ytterligare sker en inskränkning av förmånen att motionera och vistas inom- och utomhus genom ett generellt förbud mot kampsportsutövning. Det upplevs som problematiskt eftersom det är

tveksamt att det finns lagligt stöd för ett sådant förbud. Vidare beskrivs det som problematiskt att en överträdelse leder till att alla intagna inte får tillträde till träningshallen (JO Beslut 20). Dessutom sker det en inskränkning av förmånen att vistas utom- och inomhus, genom att intagna nekas tillgång till sporthall och kiosk. Det upplevs det som problematiskt eftersom intagna på andra avdelningar har förmånen att gå till sporthall och kiosk (JO Beslut 1). Problemet med det generella kampsportsförbudet beskrivs av FRIO enligt följande:

”I en anmälan ... uppgav FRIO att anstalten Kumla infört ett generellt förbud mot kampsportsutövning. FRIO ifrågasatte om det finns lagligt stöd för att meddela ett sådant förbud. FRIO uppgav också att anstalten hade meddelat att överträdelse av förbudet skulle leda till att alla idrottsaktiviteter avbröts och att samtliga intagna skulle nekas tillgång till idrottshallen. Enligt FRIO utgjorde detta otillåten kollektiv bestraffning (JO Beslut 20).”

Att det framförs klagomål mot att rökning, besök, telefonsamtal samt vistelse utom- och inomhus begränsas, kan tolkas som att dessa är förmåner i det som Goffman (1973:42–44) kallar ett system av rättigheter. Alla dessa kan möjligen betraktas som förmåner vilka erbjuder en viss kontakt med världen utanför, och som motverkar de dagliga angreppen på personligheten som intagna utsätts för. Möjligen kan de även betraktas som företeelser vilka i livet utanför institutionen tas för givet, men som inom totala institutioner är mycket viktiga. Genom att klaga på inskränkningen av förmånerna, gör de intagna möjligtvis motstånd mot att institutionen som ett sätt att bestraffa (och utöva makt), drar in de intagnas förmåner. Att klaga över att förmånerna begränsas, kan dessutom vara en förhandling (bland många) om makten i fängelset. Eftersom fängelsets legitimitet är ifrågasatt av många intagna, sker det ständiga sådana förhandlingar om makten (Bosworth 1996:6; Bosworth & Carrabine 2001:506; Sparks & Bottoms 1995:53). Personligen tror jag att klagomålen över att olika förmåner begränsas kan tolkas som ett motstånd mot att personalen, som redan har stor makt över de intagna, drar in på de få förmåner som de intagna har. Till exempel är rökningen ett av de få nöjen som de intagna har som kan fungera som ett sätt att fördriva tiden. De få förmåner som de intagna har tror jag de intagna vill hålla kvar till varje pris.

Att FRIO i en av anmälningarna (JO Beslut 8) klagat över att en överträdelse av rökförbudet kan resultera i senareläggning av frigivningen, kan utifrån Goffmans (1973:44) forskning tolkas som ett motstånd mot att systemet av rättigheter är sammankopplat med frågor om frigivning. Klagomålet kan möjligen tolkas som att de intagna betraktar det som orättvist att en överträdelse av ordningsreglerna angående rökningen, kan resultera i en senareläggning av frigivningen. Att en intagen i en av anmälningarna (JO Beslut 1) klagat över att besökstiderna på avdelningen är korta jämfört med andra avdelningar kan utifrån Goffmans (1973:44) forskning tolkas som ett motstånd mot att systemet av rättigheter är sammankopplat med ett bostadssystem. Det kan möjligtvis tolkas

som att den intagne upplever det problematiskt att andra avdelningar är förknippade med vissa förmåner, men inte den egna avdelningen. Att FRIO i en anmälning (JO Beslut 20) klagar över att förbudet mot kampsportsutövning resulterar i en kollektiv bestraffning, kan med utgångspunkt i Bosworths (1996:6), Sparks & Bottoms (1995:53) samt Bosworths & Carrabines (2001:506) forskning ses som ett motstånd mot en upplevd orättvisa. Genom att klaga och göra motstånd kan FRIO ifrågasätta legitimiteten i fängelset.

5.6 Bristande handläggning

I anmälningarna beskrivs det vara ett problem att handläggningen är bristfällig. Det som beskrivs vara bristfälligt med handläggningen, är att anstalter inte tillhandahåller skriftliga beslut och att hanteringen av olika ärenden genomförs felaktigt.

Bland de anmälningarna som avser bristfällig handläggning i avseendet att skriftliga beslut fattas, är det en typ av ärende som förekommer mer än en gång, nämligen förflyttning av en intagen till en annan avdelning/anstalt. Det beskrivs som problematiskt att omständigheterna som ligger grund för förflyttningarna inte specificeras i skriftliga beslut (JO Beslut 11, JO Beslut 8). Denna avsaknad av skriftliga beslut leder enligt en av anmälningarna till att de intagna inte kan bemöta uppgifterna som ligger till grund för förflyttningarna (JO Beslut 11). Problemet formuleras enligt följande i en anmälan:

”I en anmälan ... klagade F.P. bland annat på att han förflyttats till en annan anstalt utan att ha beretts tillfälle att bemöta de uppgifter som låg till grund för placeringsenhetens beslut om förflyttning. F.P. anförde att grunden för förflyttningsbeslutet var ett samtal som företrädare för anstalten haft med en anmälare som, enligt F.P. kom med felaktiga beskyllningar mot honom. Den handling där samtalet med anmälaren nedtecknats fick F.P. enligt egen uppgift, från Förvaltningsrätten i Malmö först efter att han överklagat ... (JO Beslut 11).”

De övriga ärenden där skriftliga beslut saknas enligt anmälningarna, handlar bland annat om begränsning av antalet cigaretter som intagna får ha under promenad (JO Beslut 18). Ytterligare handlar ärendena om intagna som förvägrats studier (JO Beslut 2), om urinprovtagning (JO Beslut 8), om plötsliga ändringar av villkor för permission (JO Beslut 17), om beslag av cd-spelare (JO Beslut 6), om vägran till medicinering (JO Beslut 23) och om återanpassnings – och rehabiliteringsinsatser (JO Beslut 21).

Enligt anmälningarna är handläggningen även bristfällig på det sättet att anstalterna hanterar olika ärenden felaktigt. Ett av de ärenden som förekommer är utdrag av registeruppgifter (JO Beslut 27). I detta ärende beskrivs det som problematiskt att den intagne inte fått ut fullständiga registeruppgifter om sitt eget fall, då anstalten hemlighållit vissa uppgifter. Ett annat ärende som förekommer är ansökan om telefontillstånd (JO Beslut 7). I detta ärende beskrivs det som

problematiskt att anstalten inte svarat på hans överklaganden om telefontillstånd. Det förekommer även ett ärende som handlar om en studieansökan (JO Beslut 26). I detta ärende beskrivs det som problematiskt att en intagens ansökan om studier har fördröjts och sedan avslagits. Detta problem beskrivs nedan enligt följande:

”I en anmälan som kom in till JO ... framförde N.N. kritik mot anstalten Norrtäljes handläggning av hans ansökan om att få bedriva högskolestudier under programtid. Han anförde i huvudsak följande. Den 24 september 2008 gav han in sin skriftliga ansökan. Efter att han lämnat flera påminnelser om ärendet fick han så småningom veta att det låg hos kriminalvårdsinspektören C.P. i avvaktan på beslut. Han fick senare muntligen besked att av en samordnare att hans ansökan beviljats ... Den 1 december 2008 fick han emellertid ett skriftligt beslut, fattat av C.P., i vilket angavs att ärendet hade avslutats på grund av ”för lång handläggningstid”. C.P. hade dessförinnan inte lämnat något meddelande om handläggningen (JO Beslut 26).”

Att intagna klagat på att handläggningen brister i avseendet att skriftliga beslut saknas, kan utifrån Goffmans (1973:16–17) forskning tolkas som ett motstånd mot att institutionen i sin maktutövning begränsar informationsflödet. Det begränsade informationsflödet innebär att de intagna inte får ta del av skriftliga uppgifter om till exempel varför de förflyttas eller varför de ska lämna ett urinprov, vilket ger personalen kontroll och makt över de intagna. Att de intagna klagat på avsaknad av skriftligt beslut när det gäller just förflyttning mellan avdelningar/anstalter, kan utifrån Goffmans (1973:44) forskning tolkas som att de även gör motstånd mot att systemet av rättigheter är sammankopplat med ett bostadssystem. Det kan möjligtvis tolkas som att de intagna vill göra motstånd mot att personalen som bestraffning (och maktutövning) förflyttar intagna som inte upplevs som samarbetsvilliga, till en annan avdelning/anstalt. Att de intagna klagat över avsaknaden av skriftliga beslut och den felaktiga hanteringen av ärenden, kan ytterligare med utgångspunkt i Hurwitz (1981:80–81) forskning, tolkas som ett uttryck för deras frustration över att dagligen handskas med det administrativa maskineriet inne på fängelset. Genom att anmäla saken till JO har de intagna en chans till gottgörelse för den bristfälliga handläggningen.

5.7 Bristande sjukvård

Ett problem som formuleras i anmälningarna är att anstaltens sjukvård brister. Den brister i avseendet att intagna inte tillhandahålls medicinsk behandling vid fysisk sjukdom, att okvalificerad personal gör medicinska bedömningar och att anstalterna vidtar otillräckliga suicidpreventioner.

I flera av anmälningarna beskrivs sjukvården brista i avseendet att intagna inte tillhandahålls medicinsk behandling vid fysisk sjukdom. I dessa anmälningar formuleras det som problematiskt att personalen på anstalten förhindrar intagna från att åka till sjukhus (JO Beslut 30), att intagna inte får den läkarvård som behövs (JO Beslut 34), att intagna förvägras medicinering av smärtstillande efter

operation på grund av cancersjukdom (JO Beslut 23), och att intagnas spädbarn inte får åka till sjukhus vid akut sjukdomsfall (JO Beslut 34). Utöver att sjukvården brister i dessa avseenden upplevs den brista genom att kriminalvårdare gör medicinska bedömningar vid intagnas sjuknämnan (JO Beslut 8) och att intagna som är suicidala inte får träffa psykiatriker (JO Beslut 22). Problemet med att intagna inte tillhandahålls medicinsk behandling beskrivs i en anmälning enligt följande:

”En intagen drabbades av ett astmaanfall, och trots allvaret i situationen motarbetade säkerhetsgruppen avdelningspersonalens och de andras intagnas begäran om snabb läkarundersökning ... Denna händelse var kulmen på en lång rad händelser där säkerhetsgruppen förhindrat intagna att få åka till sjukhus, trots allvarliga problem. Intagna har också vid ett flertal gånger blivit placerade i isoleringscell för problem med hjärtat ... (JO Beslut 30).”

Att intagna klagat över att sjukvården brister kan, med utgångspunkt i Ross (2009:31) forskning, tolkas som ett motstånd mot statens brottslighet i form av bristande sjukvård. Ytterligare, med utgångspunkt i Mathiesens (2012:23,27) forskning skulle motståndet möjligtvis kunna tolkas som ett uttryck för missnöje med sjukvården bland intagna i de svenska fängelserna.

5.8 Skillnader i FRIO:s och intagnas formulering

Hur enskilda intagnas och FRIO:s problem formuleras skiljer sig åt i JO-anmälningarna. De intagnas problem formuleras på det sättet att ett händelseförlopp beskrivs, och att det därigenom indirekt framgår att en behandling strider mot lag/reglering. FRIO:s problem formuleras däremot på det sättet att det uttryckligen framgår att behandlingen strider mot lag/reglering.

I majoriteten av anmälningarna formuleras problemet av de intagna på ett sätt där det indirekt av händelseförloppet framgår att behandlingen strider mot lag/reglering. Exempelvis formuleras problemet av en intagen enligt följande:

”[P]ersonal i anstalten Norrtälje hade beslagtagit hans cd-spelare, trots att han sedan tidigare hade tillstånd att inneha den i sitt bostadsrum. Enligt T.K. hade anstalten inte fattat något beslut om att återkalla tillståndet. T.K. uppgav också att visitationen som föregick beslaget inte gick korrekt till såtillvida att endast en kriminalvårdare hade undertecknat förteckningen (JO Beslut 5).”

I några fall formuleras problemet av de intagna på ett sätt där det uttryckligen framgår att en viss hantering strider mot lag/reglering (JO Beslut 10, JO Beslut 1, JO Beslut 26, JO Beslut 17). Detta sker exempelvis med formuleringar som att en hantering står i strid med gällande regler. I några av dessa anmälningar hänvisar de intagna till specifika lagar, till exempel förvaltningslagen (JO Beslut 26, JO Beslut 1, JO Beslut 17).

FRIO formulerar desto fler gånger problemet på ett sätt där det uttryckligen framgår, att en behandling strider mot lag/reglering.¹⁰ Detta sker bland annat genom att hänvisa till enskilda lagrum (JO Beslut 15), till exempel beskrivs problemet enligt följande:

”FRIO har vidare klagat på att de intagna enligt Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om bidrag till glasögon respektive tandvård till intagna m.fl. ... själva ska stå för sina kostnader för glasögon och tandvård. Enligt FRIO:s mening borde detta omfattas av rätten till hälso- och sjukvård enligt 37 § lagen om kriminalvård i anstalt” (JO Beslut 15).

I andra anmälningar formuleras problemet av FRIO på ett sätt där det uttryckligen framgår att anmälningen strider mot lag/reglering, genom till exempel formuleringar som att FRIO ifrågasätter att det finns ett ”lagligt stöd” för en viss åtgärd, eller att vissa åtgärder inte följer ”gällande regler” (JO Beslut 20, JO Beslut 8). I några anmälningar hänvisar även FRIO till specifika författningar, till exempel förvaltningslagen (JO Beslut 8, JO Beslut 15). I några fall framgår det indirekt av händelseförloppet att behandlingen strider mot lagen (JO Beslut 22, JO Beslut 13).

Skillnaderna i FRIO:s och de intagnas sätt att formulera sig kan möjligen tolkas, med utgångspunkt i McCullochs & Blairs (2013:174–175,178-179) forskning, som ett utslag av skillnaden i deras juridiska expertis. FRIO innehar troligen, i likhet med rättscentrum, en viss juridisk expertis. Genom denna juridiska expertis kan FRIO möjligen hjälpa de intagna att bli hörda och sedda, på ett sätt som annars inte är möjligt. Om det annars existerar ett gap mellan lagen och de intagna kan FRIO hjälpa till att fylla denna, genom sin juridiska expertis. Skillnaden i formulering kan även, med utgångspunkt i Hurwitzs (1981:88) forskning, tolkas som ett resultat av bristande språkkunskaper bland de intagna. Hurwitz beskriver som sagt att ombudsmännen ofta upplever att klagomålen är bristfälliga och otydliga. Möjligtvis kan detta bero på bristande språkkunskaper.

6 Avslutande diskussion

När det gäller de intagnas motstånd mot förödmjukelserna som berörts ovan (blottställdhet, ovärdig behandling, förlust av ägodelar) anser jag att dessa med utgångspunkt i Stapler & Decklers (2010:6,12) samt Goffmans (1973:22–27,42-45) forskning kan betraktas som ett motstånd mot institutionens utdelning av disciplinära teknologier och produktion av fogliga kroppar. Blottställdhet, ovärdig behandling och förlust av ägodelar kan möjligen betraktas som olika former av förödmjukelser, vilka kan fungera som disciplinära teknologier.

¹⁰ Visserligen är FRIO:s anmälningar få i jämförelse med de intagnas, men det är ett mönster jag har funnit i anmälningarna från FRIO. Det kan tilläggas att en JO-anmälan från FRIO kan innehålla upp till tjugo klagomål och slutsatsen baserar sig på hur dessa klagomål har formulerats.

Möjligen kan även motståndet mot förlusten av förmåner tolkas som ett motstånd mot institutionens utdelning av disciplinära teknologier. Att beröva de intagna deras förmåner kan betraktas som en typ av bestraffning som i sin tur kan innebära en psykisk stress för de intagna, vilket kan göra de mer samarbetsvilliga och lättare att kontrollera.

Huruvida de intagnas motstånd mot avskildhetsplacering och bristande handläggning kan betraktas som motstånd mot institutionens utdelning av disciplinära teknologier kan diskuteras. Möjligtvis kan de med utgångspunkt i Stapler & Decklers (2010:6,12) samt Goffmans (1973:15–17,38,45) forskning tolkas på ett sådant sätt, med tanke på att avskildhetsplacering kan betraktas som en form av bestraffning som kan ge upphov till psykisk och fysisk stress hos de intagna. Detta kan göra att de intagna blir lättare att kontrollera. Även den bristande handläggningen i avseendet att intagna inte får ta del av skriftliga beslut kan ge upphov till psykisk stress, vilket kan underlätta institutionens kontroll av intagna. Huruvida motståndet mot den bristande sjukvården kan betraktas som ett motstånd mot institutionens utdelning av disciplinära teknologier är än mer diskutabelt. Goffman nämner inte något om bristande sjukvård i sin teori, i de avseenden som nämns i denna uppsats. Möjligtvis skulle motståndet mot den bristande sjukvården, med utgångspunkt i Staplers & Decklers (2010:12) forskning, kunna tolkas som ett motstånd mot institutionens utdelning av disciplinära teknologier, eftersom de intagna i anmälningarna beskriver att de upplever en psykisk och fysisk stress till följd av den bristande sjukvården. Denna stress kan möjligtvis göra intagna lättare att kontrollera.

Att de intagna gör motstånd mot makten i form av JO-anmälningar, kan betraktas som ett stöd för tesen att utdelning av disciplinära teknologier alltid är problematisk. Makt föder alltid motstånd (Welch 2009:14; Foucault 1976:121; Welch 2010:53; Goffman 1973:18–19). Dessutom, att de intagna gör motstånd mot till exempel blottställdhet och ovärdig behandling, kan möjligen betraktas som ett stöd för att Goffmans teori fortfarande är relevant. Vissa aspekter av teorin har dock inte aktualiserats. Ett exempel är det förnedrande inslaget att de intagnas kroppar besudlas, i form av att till exempel behöva tömma sin egen toaletthink eller bara kunna gå på toaletten ett visst antal gånger per dag (Goffman 1973:27). Ett ytterligare exempel är förnedringar i form av till exempel oren föda, smutsiga sovplatser, toaletter utan säten och smutsiga kläder. Att de intagna inte klagat över olika former av fysisk besudling, kan möjligen med utgångspunkt i Davies (1989:94) forskning tolkas som ett resultat av att fängelset som total institution påverkas av den specifika sociala och kulturella omgivningen i Sverige. Möjligtvis skulle en behandling i form av fysisk besudling vara otänkbart i svenska fängelser, på grund av rådande kultur och sociala förhållanden. Att intagna inte klagat över förnedringar i form av till exempel oren föda och smutsiga kläder kan

möjligen utifrån Dullums & Ugelviks (2012:1) forskning tolkas som ett resultat av den höga materiella standarden i svenska fängelser.

Utifrån Ross (2009:30), Schoultz (2012b:259) samt McCulloch & Blairs (2012:178) forskning, skulle JO-anmälningarna även kunna betraktas som ett legalt motstånd mot statens brottslighet. Vissa av de kränkningar som framkommer i JO-anmälningarna, kan möjligtvis betraktas som former av statlig brottslighet. Vad gäller till exempel brevgranskning, bristande sjukvård, samt våld, hot och trakasserier, kan de vara kränkningar av intagnas rättigheter enligt svensk lag.

Att de intagna klagar på och gör motstånd mot begränsningen av förmåner har jag även tolkat, med utgångspunkt i Bosworths (2001:506), Sparks & Bottoms (1995:53) samt Bosworth & Carrabines (2001:506) forskning, som förhandlingar om makten i fängelset. Jag är av uppfattningen att även de övriga klagomålen, kan tolkas som förhandlingar om makten. Motståndet (i form av JO-anmälningar) kan vara ett verktyg i dessa förhandlingar om makten i fängelset. Detta motstånd kan upplevas som hotande för auktoriteten i fängelset, eftersom motståndet kan betraktas som ett sätt att ifrågasätta legitimiteten i fängelset. Motståndet kan alltså orsaka en legitimitetskris i fängelset.

Jag har även, med utgångspunkt i Ugelviks (2011:48) forskning, tolkat klagomålen om blottställdhet och berövande av ägodelar som ett sätt för intagna att bemöta hot mot identiteten och att positionera sig som autonoma subjekt. Denna tolkning anser jag även kan appliceras på övriga klagomål. Att göra motstånd i form av JO-anmälningar mot de olika företeelser som berörts i denna uppsats, kan betraktas som att de intagna bemöter olika hot mot sin identitet. Med utgångspunkt i Ugelviks (2011:48) forskning anser jag att de intagnas JO-anmälningar kan tolkas på ett ytterligare sätt. Jag anser att samtliga kan betraktas som ett motstånd mot fängelset, det större fängelsesystemet som det är del av, och även det svenska samhället som fängelset representerar.

Samtliga exempel på klagomål som framförts i denna uppsats skulle även kunna tolkas utifrån Scotts och Ugelviks forskning om hidden och public transcripts. Utifrån Scotts (1990:2–76,17-18) forskning skulle de klagomål som intagna ger uttryck för i JO-anmälningarna, kunna betraktas som de intagnas public transcripts. I JO-anmälningarna för de intagna fram kritik mot makten, och denna kritik kan läsas av den dominanta (Kriminalvården). De intagnas anmälningar i JO-besluten kan betraktas som en form av öppen trotsighet i närvaro av den dominanta, som vanligtvis är sällsynt förekommande. Att kritik mot makten kommer till uttryck i JO-anmälningar, skulle däremot med utgångspunkt i Ugelviks (2011:48) forskning, kunna betraktas som inget ovanligt förekommande i en svensk kontext. Kritik mot Kriminalvården i allmänna sammanhang kan anses förekomma ofta. Att Kriminalvården kan läsa JO-anmälningarna kan dock påverka vilken typ av kritik som kommer

till uttryck. Klagomål rörande till exempel brevgranskning och beslag av ägodelar kan möjligen vara ett resultat av att Kriminalvården kan läsa dem. Dessa former av klagomål kan betraktas som konstruktiva och icke-hotande, och får därför komma till uttryck. Andra former av kritik kanske inte kommer till uttryck, då de intagna riskerar sanktioner.

De intagnas JO-anmälningar skulle även kunna tolkas i ljuset av Hurwitz (1981:80) forskning. Möjligen handlar motståndet i form av JO-anmälningar om en vilja att bli behandlad med respekt och att erhålla effektiv, artig och human service från fängelsepersonalen. Genom att klaga till JO vill möjligtvis de intagna få tillgång till den information och service som de upplever att de är berättigade till (men inte får). Kanske vill de även se att administrativa procedurer förändras och att de erhåller en ursäkt från fängelseledningen.

Jag har även tolkat skillnader i FRIO:s och intagnas sätt att formulera sig, som ett resultat av skillnader i juridisk expertis. Det skulle vara intressant att i framtida forskning titta närmare på vilken betydelse det har att JO-anmälaren är en enskild intagen eller en organisation. Till exempel skulle det vara intressant att titta närmare på vilken betydelse det har för utgången i ärendet.

Som avslutning kan jag personligen spekulera i hur motståndet mot de olika typerna av påstådda kränkningar kan tolkas. Vad gäller motståndet mot blottställdhet, förlust av ägodelar, inskränkning av förmåner och bristande handläggning, tolkar jag det som ett motstånd mot att den byråkratiska organisationen inom Kriminalvården brister och kan inte uppfylla sina skyldigheter gentemot de intagna. Att personalen exempelvis inte följer rutiner för brevgranskning, tolkar jag som misslyckanden vilka troligtvis beror på brister i organisationen och slentrian hos personalen, och inte någon medveten illvilja hos personalen (att så är fallet kan dock inte uteslutas). Vad som däremot gäller motståndet mot ovärdig behandling och avskildhetsplacering, tolkar jag det som ett motstånd mot de repressiva inslagen i Kriminalvårdens maktutövning, som säkert kan ske både medvetet och omedvetet bland personalen. Denna repressiva maktutövning kan möjligtvis i vissa fall resultera i fysiska skador och allvarligare psykiska trauman hos intagna, vilket skiljer sig från de konsekvenser som slentrianmässiga misslyckanden och brister inom den byråkratiska organisationen kan ge upphov till. Huruvida motståndet mot den bristande sjukvården kan betraktas som ett motstånd mot att Kriminalvårdens byråkratiska organisation inte uppfyller sina skyldigheter, eller mot repressiva inslag i Kriminalvårdens maktutövning, kan diskuteras. Personligen upplever jag det som att det kan betraktas som ett motstånd mot båda. Det verkar både handla om att intagna inte får sin rätt till sjukvård tillgodosedd, och att intagna i samband med sjukdom utsätts för repressiva inslag i form av till exempel avskildhetsplaceringar.

Litteraturförteckning

- Bacchi, C (2009) *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* Pearson: Frenchs Forests NSW.
- Barker, V (2012) "Nordic Exceptionalism Revisited: Explaining the paradox of a Janus-faced penal regime", *Theoretical Criminology*, vol. 17 nr. 1, s. 5-25.
- Bergström, G & Boréus, K (2012) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Bosworth, M (1996) "Resistance and Compliance in Women's Prisons: Towards a Critique of Legitimacy", *Critical Criminology*, vol. 7 nr. 2, s. 5-19.
- Bosworth, M & Carrabine, E (2001) "Reassessing Resistance: Race, Gender and Sexuality in Prison", *Punishment and Society*, vol. 3 nr 4, s. 501-515.
- Bryman, A (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Crewe, B (2007) "Power, Adaption and Resistance in a Late-Modern Men's Prison", *British Journal of Criminology*, 2007, vol. 47 nr 2, s. 256-275.
- Davis, C (1989) "Goffman's Concept of the Total Institution: Criticism and Revisions", *Human Studies*, vol. 12 nr 1, s. 77-95.
- Dullum, J & Ugelvik, T (2012) "Introduction. Exceptional prisons, exceptional societies?" In: Ugelvik, T & Dullum, J (red.) *Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice*, s. 1-10. London: Routledge.
- Farrington, K (1992) "The Modern Prison as Total Institution? Public Perception Versus Objective Reality", *Crime and Delinquency*, vol. 38 nr 1, s. 6-26.
- Foucault, M (1976) *Sexualitetens historia. 1. Viljan att veta*. Stockholm: Gidlunds.
- Friedrichs, D.O (2009) "On Resisting State Crime: Conceptual and Contextual Issues", *Social Justice*, vol. 36 nr 3, s. 4-27.
- Goffman, E (1973) *Totala institutioner. Fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Heuman, L (2006) "Rättspraxis". I: Bernitz, U, Heuman, L, Leijonhufvud, M, Seipel, P Warnling-Nerep, W & Heinrich Vogel, H (red.) *Finna rätt. Juristens källmaterial och arbetsmetoder*, s. 119-147. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Hsieh, H.F & Shannon S.E (2005) "Three approaches to Qualitative Content Analysis", *Qualitative Health Research*, vol. 15 nr 9, s. 1277-1288.

Hurwitz, L (1981) *The State as Defendant: Governmental accountability and the redress of individual grievances*. Westport Connecticut: Greenwood Press.

Kvale, S & Brinkmann, S (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Mathiesen, T (2012) "Scandinavian exceptionalism in penal matters: reality or wishful thinking?" In: Ugelvik, T & Dullum, J (red.) *Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice*", s. 13-37. London: Routledge.

Mcculloch, J & Blair, M (2013) "Law for justice: the history of Community Legal Centres in Australia". In: Stanley, E & Mcculloch, J (red.), *State crime and Resistance*", s. 168-182. New York: Routledge.

Pratt, J (2008) "Scandinavian Exceptionalism in an era of penal excess: Part I: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism", *British Journal of Criminology* vol. 48 nr 2, s. 119-137.

Pratt, J & Eriksson, A (2012) "In defence of Scandinavian Exceptionalism". In: Ugelvik, T & Dullum, J (red.) *Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice*", s. 235-260. London: Routledge.

Ross, J.I (2009) "Resisting the Carceral State: Prisoner Resistance from the Bottom Up", *Social Justice*, vol. 36 nr 3, s. 28-45.

Roxell, L (2012) "Bättre ut eller snabbare in? Effekter av ett fängelsestraff". I: Pettersson, L & Pettersson, T (red) *Kontrollens variationer*, s. 217-238. Lund: Studentlitteratur.

Scharff Smith, P (2012) "A critical look at Scandinavian exceptionalism: welfare state theories, penal populism and prison conditions in Denmark and Scandinavia". In: Ugelvik, T & Dullum, J (red.) *Penal Exceptionalism? Nordic Prison Policy and Practice*", s. 38-57. London: Routledge.

Schoultz, I (2012a) "Staten under kontroll". I: Pettersson, L & Pettersson, T (red.) *Kontrollens variationer*, s. 239-260. Lund: Studentlitteratur.

- Schoultz, J (2012b): "State Crime in the Street-Level Bureaucracy: Towards an Understanding of Crimes of the Welfare State", *International Criminal Justice Review*, vol. 22 nr 3, s. 258-275.
- Scott, J.C (1990) *Domination and the Arts of Resistance*. London, Yale University Press.
- Sparks, J. R & Bottoms, A.E (1995) "Legitimacy and Order in Prisons", *The British Journal of Sociology*, vol. 46 nr 1, s. 45-62.
- Stanley, E & McCulloch, J (2013): "Resistance to state crime". I: Stanley, E & McCulloch, J (red.), "State Crime and Resistance", s. 1-13. New York: Routledge.
- Staples, W.G & Decker, S.K (2010) "Between the 'Home' and 'Institutional' Worlds: Tensions and Contradictions in the Practice of House Arrest", *Critical Criminology*, vol. 18 nr 1, s. 1-20.
- Ugelvik, T (2011) "The hidden food: Mealtime resistance and identity work in a Norwegian prison", *Punishment and Society*, vol. 13 nr 1, s. 47-63.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm.
- Welch, M (2009) "Guantanamo Bay as a Foucauldian Phenomenon: An Analysis of Penal Discourse, Technologies, and Resistance", *The Prison Journal*, vol. 89 nr 1, s. 3-20.
- Welch, M (2010) "Pastoral Power as penal resistance: Foucault and the Groupe d'Information sur les Prisons", *Punishment and Society*, vol.12 nr 1, s. 47-63.

Bilaga. Förteckning över JO-beslut

JO beslut 1. Datum 2011-06-07. Dnr: 5384-2009

JO Beslut 2. Datum 2009-11-19. Dnr: 2200-2008

JO Beslut 3. Datum 2008-05-21. Dnr: 1708-2007

JO Beslut 4. Datum 2008-04-30. Dnr: 5263-2006

JO Beslut 5. Datum 2009-09-17. Dnr: 4586-2008

JO Beslut 6. Datum 2009-04-17. Dnr: 4590-2008

JO Beslut 7. Datum 2008-04-07. Dnr: 5862-2006

JO Beslut 8. Datum 2010-02-15. Dnr: 196-2009

JO Beslut 9. Datum 2011-11-03. Dnr: 3910-2010

JO Beslut 10. Datum 2009-04-28. Dnr: 5656-2008

JO Beslut 11. Datum 2011-11-03. Dnr:3905-2010

JO Beslut 12. Datum 2009-10-27. Dnr: 1922-2008

JO Beslut 13. Datum 2010-01-18. Dnr: 2390-2009

JO Beslut 14. Datum 2009-12-21. Dnr: 119-2009

JO Beslut 15. Datum 2008-01-11. Dnr: 3106-2006

JO Beslut 16. Datum 2009-06-23. Dnr: 4794-2008

JO Beslut 17. Datum 2009-04-17, Dnr: 4986-2007, 4987-2007

JO Beslut 18. Datum 2010-05-06. Dnr:5749-2008

JO Beslut 19. Datum 2008-10-24. Dnr:173-2007

JO Beslut 20 . Datum 2009-01-19. Dnr: 3311-2008

JO Beslut 21. Datum 2011-10-25. Dnr: 1468-2011

JO Beslut 22. Datum 2011-11-25. Dnr: 6184-2010

JO Beslut 23. Datum 2010-11-04. Dnr: 1214-2010

JO Beslut 24. Datum 2011-02-03. Dnr:2901-2010

JO Beslut 25. Datum 2009-02-19. Dnr: 2361-2008

JO Beslut 26. Datum 2009-09-21. Dnr:6763-2008

JO Beslut 27. Datum 2010-12-30. Dnr: 2665-2009

JO Beslut 28. Datum 2009-09-22. Dnr: 577-2008

JO Beslut 29. Datum 2009-04-17. Dnr: 3799-2008

JO Beslut 30. Datum 2008-07-04. Dnr: 254-2007

JO Beslut 31. Datum 2010-04-09. Dnr:488-2009, 1830-2009

JO Beslut 32. Datum 2009-10-27. Dnr:2163-2008

JO Beslut 33. Datum 2008-02-14. Dnr:603-2007

JO Beslut 34. Datum 2010-04-28. Dnr:1150-2009, 2159-2009